

УДК 657.471

*Світлана Швирид
Ірина Кудіна*

ОБЛІК ВИТРАТ ЗВИЧАЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

У статті розглядаються особливості обліку витрат у розрізі видів діяльності. Розглянуто основні поняття про витрати і управління ними. Проаналізовані види витрат звичайної діяльності та подано їх класифікацію.

Ключові слова: управління, витрати підприємства, звичайна діяльність, собівартість реалізованої продукції, класифікація, рентабельність.

В статье рассматриваются особенности учета расходов в разрезе видов деятельности. Рассмотрены основные понятия о затратах и управления ими. Проанализированы виды расходов обычной деятельности и представлено их классификацию.

Ключевые слова: управление, расходы предприятия, обычная деятельность, себестоимость реализованной продукции, классификация, рентабельность.

The article discusses the features of cost accounting by type of activity. The basic idea of the costs and management. Analyzed the types of costs ordinary course of business and give their classification.

Keywords: management, expenses, ordinary activities, cost of sales, classification, profitability.

Постановка проблеми. Бухгалтерський облік у умовах динамічних змін економічних відносин потребує перегляду багатьох категорій в тому числі і витрат. Однією з найважливіших проблем функціонування підприємств у ринкових умовах є налагодження систематичного контролю за витратами як основного засобу досягнення належної ефективності діяльності підприємства.

Облік витрат виробництва – це найважливіше джерело інформації про шляхи підвищення ефективності діяльності підприємства, а вміння правильно організувати облік витрат у виробництві – це шлях до економії ресурсів за рахунок їх найкориснішого використання, в чому і полягає актуальність даної теми на наш час.

Мета статті. Узагальнення підходів до проблеми формування та управління витратами суб'єктів господарювання. Обґрунтування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку витрат звичайної діяльності підприємств.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням обліку та аналізу витрат підприємства приділяли достатньо уваги як вітчизняні, так і зарубіжні вчені та практики. Проте ці питання настільки широкі, що були й залишаються актуальними для багатьох наукових пошуків. Сутність витрат досліджувалися у роботах І.А. Басманова, Ф.Ф. Бутинця, Б.І. Валуєва, С.О. Ніколаєвої, С.Ф. Голова, Карпової Н.Г., Каверіної О.Д., Маргуліса А.Ш., Нападовської Л.В., Лишиленко О.В. та ін. Вони проводять дослідження щодо теоретичних та практичних аспектів обліку витрат, розглядають поняття та класифікацію витрат, методи обліку, методики проведення аудиту витрат, ефективності управління витратами, при цьому розглядають їх у різних галузях економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. З розвитком конкуренції на ринку та зниженням норми прибутку перспективи розвитку підприємства значною мірою залежать від поведінки витрат та управління ними. Вміння планомірно і раціонально керувати витратами в періоди погіршення кон'юнктури ринку підвищує шанси на виживання. Як зазначає, проф. Ф.Ф. Бутинець: «Сьогодні питання обліку та контролю витрат з метою зниження собівартості продукції знаходяться поза увагою керівників підприємства та бухгалтерів. Забезпечити рентабельність роботи підприємства у першу чергу прагнуть за рахунок високих відпускних цін, а не за рахунок економії витрат виробничих ресурсів. Однак це ненадійний і безперспективний спосіб вирішення проблем виживання підприємства» [3, с.535].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» витрати – це зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілу між власниками) [1]. Витрати підприємства можна класифікувати за різними ознаками. Необхідність виділення різних класифікацій витрат зростає з ускладненням господарської діяльності підприємства. Класифікація витрат є передумовою успішної організації планування, обліку, контролю, аналізу та ефективного управління витратами [3, с.548]. Згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» вся діяльність підприємства поділяється на звичайну та надзвичайну. Звичайна діяльність в свою чергу поділяється на операційну, фінансову та інвестиційну. Під звичайною діяльністю розуміють будь-яку основну діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення. Прикладами звичайної діяльності є виробництво і реалізація продукції, виконання робіт, надання послуг, реалізація оборотних активів.

Операційна діяльність – основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю.

Інвестиційною діяльністю вважається придбання і реалізація активів, що амортизуються, а також короткострокових фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. Фінансова діяльність охоплює операції, які призводять до зміни розміру і складу власного капіталу та позик підприємства (залучення позикових коштів, сплата відсотків по них, а також одержані відсотки, дивіденди). Витрати звичайної діяльності – витрати підприємства, пов'язані з його основною (спрямованою на виробництво або реалізацію продукції, товарів, робіт, послуг, що є головною метою створення підприємства і забезпечує основну частку його доходу) діяльністю, а також з операціями, котрі її забезпечують або спричинені нею.

Витрати звичайної діяльності поділяються на:

- собівартість реалізації продукції;
- адміністративні витрати;
- витрати на збут;
- інші операційні витрати;
- інші витрати діяльності.

Собівартість продукції – це грошова форма витрат підприємства на підготовку, виробництво, виготовлення та збут продукції. Метою обліку собівартості продукції є своєчасне, повне і достовірне визначення фактичних витрат, пов'язаних з виробництвом продукції, а також контроль за використанням матеріальних, трудових і грошових ресурсів та інших витрат. Перелік і склад статей калькулювання виробничої собівартості продукції (робіт, послуг) установлює підприємство. До

собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) не входять операційні витрати. Як свідчить Лишиленко О.В. [4, с.485], витрати пов'язані з операційною діяльністю, які не включаються до собівартості реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), поділяються на адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати (рис. 1).

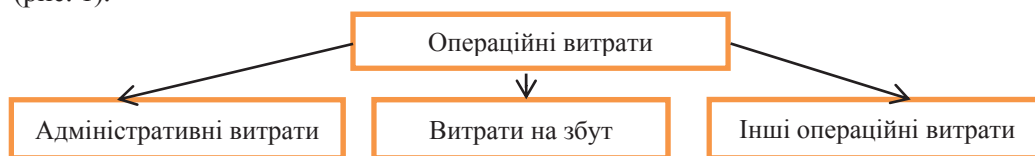

Рис. 1. Класифікація операційних витрат

Адміністративні витрати – це загальногосподарські витрати, що спрямовуються на обслуговування та управління підприємством (заробітна плата адміністративно-управлінського персоналу з відрахуванням на соціальне страхування і в пенсійний фонд, канцелярські, телефонні, телеграфні витрати, утримання легкового транспорту, утримання приміщення офісу, витрати на службові відрядження адміністративного персоналу. Витрати на збут – витрати, пов'язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг). До інших витрат діяльності належать фінансові витрати, витрати від участі в капіталі, надзвичайні витрати, інші витрати (рис. 2).

Витрати фінансової діяльності підприємства – витрати на відсотки (за одержаними кредитами, випущеними облігаціями, фінансовою орендою тощо) та інші витрати підприємства. Багато підприємств, що здійснюють інвестиції, обліковують втрати від своєї діяльності за методом участі в капіталі. Втрати від участі в капіталі – збитки від інвестицій в асоційовані, дочірні або спільні підприємства, які обліковують за методом участі у капіталі. У результаті стихій, техногенних катастроф і аварій на підприємстві можуть виникнути надзвичайні витрати. Надзвичайні витрати – втрати і витрати, пов'язані з подіями або операціями, які відрізняються від звичайної діяльності підприємства, і не очікується, що вони повторюватимуться періодично чи в кожному звітному періоді.

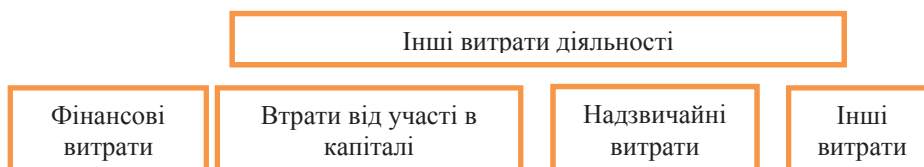

Рис. 2. Класифікація інших витрат діяльності

Кожне підприємство, що здійснює господарські операції, пов'язані з фінансовими інвестиціями, реалізацію необоротних активів має обліковувати витрати, що виникають в результаті цієї діяльності й мають назву «інші витрати». Загалом, у процесі управління витратами основна увага зосереджується на мінімізації їх загального обсягу. Найбільшого значення при цьому набуває оперативність отримання інформації про витрати, що дозволяє здійснювати вплив на хід виробничого процесу з метою його оптимізації, попередження невиробничих витрат, мобілізації резервів виробництва та підвищенні його ефективності. Управління витратами дозволяє надати узагальнюючу оцінку ефективності використання ресурсів і визначити резерви збільшення прибутку та зниження ціни одиниці.

Підвищення ефективності управління витратами виробництва зумовлює необхідність обґрунтування раціональної їх структури, удосконалення методів обліку і контролю, забезпечення відповідної мотивації зниження витрат. Таку систему управління витратами можна сформулювати на основі ряду завдань. Основними з них є визначення:

- величини витрат виробництва підприємства в короткостроковому та довгостроковому періодах;
- розміру витрат виробництва підприємства залежно від обсягів виробництва;
- зміни витрат виробництва в часі;
- прогнозу витрат виробництва з урахуванням змін попиту на продукцію підприємства та ситуації на ринках збуту тощо.

Надзвичайно важливою є правильна організація обліку витрат для контролю руху продукції, збереженості та раціонального використання матеріальних цінностей і майна підприємства в цілому [3, с. 551]. Облік витрат передбачає спостереження, ідентифікацію, вимірювання та реєстрацію фактів витрачання ресурсів у процесі господарської діяльності підприємства. Основною метою організації обліку витрат є створення інформаційної бази для здійснення аналізу витрат та прийняття управлінських рішень. Аналіз витрат проводиться з метою визначення обґрунтованості понесених витрат та оцінки впливу окремих факторів на їх величину. Результати аналізу дають змогу виявити резерви зниження витрат підприємства та причини перевитрат, а також визначити базу для планування витрат.

Враховуючи управлінський аспект аналізу витрат, його проводять, як правило, у такій послідовності:

- аналіз динаміки витрат;
- аналіз структури витрат;
- аналіз витрат на 1 грн. виготовленої і реалізованої продукції;
- аналіз собівартості окремих видів продукції;
- оперативний аналіз собівартості.

В цілому, аналіз витрат передбачає порівняння фактичних і прогнозованих показників у звітному періоді, фактичних – за ряд звітних періодів, визначення факторів, що впливають на рівень показника та міри їх впливу.

Аналіз динаміки витрат дає можливість виявити тенденції зміни витрат, розробити заходи для їх оптимізації та недопущення зайвих витрат і втрат на виробництві. Дослідження складу і структури витрат необхідно проводити для того, щоб виявити ті витрати, які мають найбільшу питому вагу, а отже й спричиняють найбільший вплив на динаміку витрат та щоб вивчити причини зміни витрат і визначити шляхи їх зниження. Виявлення існуючих проблем формування та контролю витрат на підприємстві зводиться до визначення причин недостатньої оперативності обліку, відсутності надійних критеріїв оцінки ефективності діяльності у сфері управління витратами, недорозвиненості системи мотивації.

Одним із шляхів удосконалення обліку витрат підприємств можна запропонувати впровадження одного з більш сучасних методів обліку витрат – нормативного. Перевага даного методу полягає в тому, що це різновид планової калькуляції, що значно зменшить трудомісткість переходу. Він також надає можливість порівнювати нормативні витрати, що коригуються на суму виявлених обліком відхилень, з плановою собівартістю [5, с.268]. Нормативна калькуляція базується на підставі певних технічних норм на встановлену дату. Зміни норм витрат представляють собою результат здійснення відповідних заходів, спрямованих на удосконалення технології та організації виробництва. Тому, організація обліку зміни норм впливу на собівартість конкретної продукції (послуги,

роботи) створює передумови зниження собівартості. Система управління витратами підприємства розробляється відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку та галузевих методичних рекомендацій з планування, обліку і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг).

Сучасна автоматизована система управління має поєднувати в собі максимально можливий комплекс функцій управління всіма бізнес-процесами підприємства, управляти виробничим процесом та безперервно контролювати його параметри та відхилення від допустимих значень, реалізовувати управління витратами та центрами витрат. Така методика потребує планування собівартості продукції, затвердження планових нормативів та контролю відхилень фактичних витрат від їх нормативів для своєчасного прийняття заходів.

Висновки за даним дослідженням. Управління витратами підприємства – це взаємопов'язаний комплекс робіт, які спричиняють вплив на процес здійснення витрат під час господарської діяльності підприємства, спрямований на досягнення оптимального рівня витрат в усіх його підсистемах. Головною метою управління витратами підприємства є підвищення його конкурентоспроможності та ефективності діяльності за рахунок підвищення ефективності формування витрат. Досягнути такої мети у сучасних умовах господарювання можна за рахунок побудови раціональної системи управління витратами на підприємстві. Це в свою чергу, повинно забезпечуватись детальним аналізом витрат, що передбачає глибоке розуміння сутності витрат та використання їх економічно обґрунтованої класифікації, збір достовірної інформації про витрати та запровадження оптимальної методики аналізу. У витратах знаходять висвітлення всі сторони господарської діяльності підприємства, тому що практично будь-яке управлінське рішення приводить до їх виникнення.

Оптимізація витрат забезпечує дотримання режиму економії, зростання продуктивності праці, скорочення непродуктивних витрат, що дозволяє підвищити рентабельність. Прибуток підприємства безпосередньо залежить від величини витрат. Зменшення їх шляхом ефективного управління без зниження обсягів реалізації, валових доходів, якості торговельного обслуговування, обумовлює можливість збільшення прибутку. Тому правильний облік витрат, своєчасний контроль за їх формуванням, оперативний аналіз мають важливе значення для ефективного управління витратами підприємства. Удосконалення системи управління витратами націлене на постійний пошук і виявлення резервів економії ресурсів, нормування їх витрат, планування, облік та аналіз витрат за їх видами, стимулювання ресурсозбереження і зниження витрат з метою підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. *НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»* [Електронний ресурс] / Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.13 р. № 73 (зі змінами і доповненнями) // Режим доступу <buhgalter911.com>.
2. *Витрати* : Положення (стандарт) бухгалтерського обліку № 16, затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 р. № 318 (зі змінами і доповненнями) // Все про бухгалтерський облік. – 2011. – № 10.
3. *Бутинець Ф.Ф.* Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912 с.
4. *Лишilenко О.В.* Бухгалтерський облік: Підручник. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ: Вид-во «Центр учбової літератури», 2009. – 670 с.